

Гамлет (скорочено)

Вільям Шекспір

У Данії помер король, а його дружина Гертруда через два місяці вийшла заміж за брата свого покійного чоловіка, Клавдія. Це дуже засмутило Гамлета, сина Гертруди, бо він дуже любив батька. Його цікавив не трон, який зайняв дядько, а хвилювала зрада матері. Непокоїли також причини раптової смерті короля. Клавдій говорив, що брата вкусила змія, але Гамлет підозрював дядька.

Одного разу принц довідався, що солдати, які стояли на варті, кілька разів бачили привид короля. З'являвся він опівночі і мовчав. Гамлет вирішив зустрітися з тінню батька. Вночі зі своїм другом Гораціо та солдатом-охоронцем Марцеллом прийшов на місце, де з'являвся привид. Опівночі дух батька виник перед ними і покликав Гамлета поговорити наодинці. Привид сказав, що спав у саду, Клавдій підкрався і влив йому у вухо сік блекоти, від чого король помер. Дух просить помститися за нього, але не чинити нічого злого королеві. Привид зник, а Гамлет про це розповів тільки Гораціо.

Знаючи хитру вдачу Клавдія, Гамлет став поводитися як божевільний. Король з королевою вирішили, що божеволіє він від кохання. Гамлет дійсно кохав Офелію, дочку Полонія — радника короля. Гамлет почав поводитися грубо з Офелією, але вона вибачала йому, думала, що він втратив глузд з горя. Одного разу Гамлет послав Офелії листа, де писав про своє кохання. Дівчина показала листа батькові, а той вирішив поговорити з королем та королевою. Гамлет тим часом не тільки страждав, а й був у постійних роздумах: чи справді Клавдій убивця, чи був то привид батька, а чи злий дух.

До міста якраз приїхали мандрівні актори, Гамлет любив їх вистави, особливо про Пріама, царя Трої. Гамлет попросив акторів зіграти цю виставу перед королем та королевою, бо там є епізод, де Луціан, близький родич графа, вбиває його і одружується з його дружиною. Принца цікавила реакція короля на цю сцену, щоб зрозуміти, чи винен він у смерті брата.

Під час вистави Гамлет помітив, що змінилося обличчя Клавдія, коли Луціан вбив графа. Король з королевою після цієї сцени покинули зал. Гамлет зрозумів, що король винен.

...Гертруда запрошує до себе сина й хоче поговорити про його поведінку, особливо його коментування вистави. Разом з тим вона хоче взнати причину божевілля. Гамлет, йдучи до матері в покої, бачив Клавдія, що молився, Міг його збити, але ще не час.

Полоній ховається за порт'єрами в кімнаті королеви, щоб підслухати розмову матері з сином. Гертруда говорить, що її та батька (тобто Клавдія) турбує поведінка Гамлета. Принц обурюється, що вона вбивцю називає батьком і починає грубити. Гамлет вирішує поговорити з матір'ю відверто. Королева обурилася, що син говорить таким тоном з нею, і вирішила покликати короля. Гамлет хапає її за руку, щоб не йшла. Королева злякалася, думала, що він справді божевільний, і скрикнула. Із-за порт'єри почувся крик: "Допоможіть королеві!". Гамлет думає, що то король, і протикає порт'єру

мечем. Королева обурюється його кривавим вчинком, а принц говорить, що її поведінка ще гірша. Просить її визнати свою провину й покаятися. Привид, який раптово з'явився перед очима Гамлета, нагадав прохання: не кривдити королеву. Принц пообіцяв, а королева ще більше була налякана поведінкою сина. Гамлет продовжував переконувати матір, щоб вона прислухалася до його слів.

Коли Гамлет побачив, кого він убив, був дуже засмучений. Король тепер має причину вислати принца з країни. Він відсилає його до Англії разом із Розенкранцем і Гільденстерном. У охоронців були листи до короля Англії з проханням вбити Гамлета, як тільки той ступить на землю. Гамлет запідозрив щось. Вночі він викрав листи і замінив своє ім'я на імена охоронців.

Незабаром на корабель напали пірати. Датський корабель втікає, а Гамлет лишається в полоні у піратів. Довідавшись, хто він, пірати висадили принца в найближчому датському порту, сподіваючись, що він добре віддячить. Незабаром Гамлет був у палаці.

Вдома він дізнається, що Офелія збожеволіла. Коли вона розвішувала на гілках свої віночки, одна гілка відламалася й дівчина впала в швидкий потік. Лаерт, брат Офелії, хоче помститися Гамлетові за батька й сестру. Це все використовує у своїх цілях Клавдій. Він пропонує отруїти кінець шпаги. Лаерт погоджується.

Відбувається дивна сцена біля могили Офелії. Лаерт стрибає в могилу, щоб і його поховали разом із сестрою. В Гамлеті прокидається кохання. Він кидається також до могили... і побилися з Лаертом. Їх розняли, але король підбурює наївного Лаерта на дружнє змагання з Гамлетом. Озрик, наблизений короля, повідомляє Гамлету, що король впевнений у його перемозі. У призначений день всі зібралися, щоб подивитися на змагання. Лаерт поранив Гамлета, вони помінялися шпагами, й Гамлет поранив Лаерта.

Підступний король приготував напій з отрутою, щоб дати Гамлету, коли той захоче пити. Але отруту випила королева й вигукнула: "О Гамлете, отруєно мене!"

Гамлет все розуміє, а ще Лаерт, помираючи, говорить, що в усьому винен король. Гамлет вбиває короля, а Горацію просить: "Ще подиши на цьому світі й про мене розкажи".

Дія третя

Сцена 1

Кімната в замку.

Входять король, королева, Полоній, Офелія, Розенкранц і Гільденстерн.

Король

І не змогли хоч якось манівцями

Дізнатись, що попутало його,

Збентеживши отак зненацька спокій

Свавільним, небезпечним маячінням?

Розенкранц

Він визнає, що сам не свій зробивсь,

А через що, сказати ніяк не хоче.

Гільденстерн

Промати себе він не дає

І випорсає з спритністю безумця,

Як тільки до признання ми його

Підводимо.

Королева

А як він вас прийняв?

Розенкранц

Так чемно, як належить.

Гільденстерн

Та дуже силувано в поведінці.

Розенкранц

Скупий питати, а відповідати

Готовий радо.

Королева

Чи не закликали

Його ви до розваг?

Розенкранц

Випадком, пані,

Ми на шляху до замку перегнали

Якихсь акторів, мовили про них

Йому, і він аж наче звеселився,

Почувши це. Вони вже при дворі,

І я гадаю, вже на цей їм вечір

Загадано виставу.

Полоній

Чиста правда;

Величностям він вашим передав

Запрошення почути й подивитись.

Король

Із щирим серцем. Вельми рад я чути,

Що він схилився до цього.

Спонукайте його, панове, й далі

Ви до розваг.

Розенкранц

Все зробимо як слід.

Розенкранц і Гільденстерн виходять.

Король

Гертрудо, люба, нас також облиште;

Ми потай Гамлета позвать веліли,

Щоб він, мов ненароком, тут спіткав
Офелію.

А я й Полоній, з наміром найкращим,
Побачимо, небачені, їй зустріч
І непохибно зможемо дізнатись,
Вважаючи на поведінку принца,
Чи не нудьга любовна, чи не тим
Він мучиться.

Королева
Я вам корюсь.

(До Офелії.)

Голубко,
Бажала б я, щоб саме в вашій вроді
Ховалася причина всіх щаленств
Мойого Гамлета. Чесноти ваші,
Я сподіваюсь, виправлять його
На радість вам обом.

Офелія
Якби ж то, пані.
Королева виходить.

Полоній
Гуляй тут, доню. Ви ж, мій володарю,
Зі мною звольте бути.

(До Офелії)

Вдай, немов
Читаєш щось із книжки, і тому
На самоті. Усі ми варті гани,
Бо часто ми подобою й лицем
Святим та божим підсолодимо
Самого чорта.

Король (убік)
Ох, правдиво надто!
Якраз в моє сумління ляпас влучив!
О, не такі гидкі в повії щоки,
Намащені циноброю й білилом,
Як вчинок мій, фарбований словами,
Який важкий тягар!

Полоній
Вже, чую, йде; ховаймося, мій пане.
Король і Полоній виходять.
Входить Гамлет.

Гамлет

Чи бути, чи не бути — ось питання.
Що благородніше? Коритись долі
І біль від гострих стріл її терпіти,
А чи, зіткнувшись в герці з морем лиха,
Покласти край йому? Заснути, вмерти —
І все. І знати: вічний сон врятує,
Із серця вийме біль, позбавить плоті,
А разом страждань. Чи не жаданий
Для нас такий кінець? Заснути, вмерти.
І спати. Може й снити? Ось в чім клопіт;
Які нам сни присняться після смерті,
Коли позбудемось земних суєт?
Ось в чім вагань причина. Через це
Живуть напасті наші стільки літ.
Бо хто б терпів бичі й наруги часу,
Гніт можновладця, гордія зневаги,
Відштовхнуту любов, несправедливість,
Властей сваволю, тяганину суду,
З чесноти скромної безчесний глум,
Коли б він простим лезом міг собі
Здобути вічний спокій? Хто стогнав би
Під тягарем життя і піт свій лив,
Коли б не страх попасти після смерті
В той край незнаний, звідки ще ніхто
Не повертався? Страх цей нас безволить,
І в звичних бідах ми волієм жити,
Ніж линути до невідомих нам.
Так розум полохливими нас робить,
Яскраві барви нашої відваги
Від роздумів втрачають колір свій,
А наміри високі, ледь зродившись,
Вмирають, ще не втілившись у дію.
Але тихіш! Офелія! Згадай
Мої гріхи в своїй молитві, німфо.

Офелія

Як вам жилося, принце, всі ці дні?

Гамлет

Уклінно дякую: гаразд, гаразд.

Офелія

У мене, принце, є від вас дарунки,

Що я давно вернути прагну вам;

Візьміть, будь ласка, їх.

Гамлет

Та я ж нічого

Не дарував вам зроду.

Офелія

Ні ж бо, принце.

Ви добре знаєте, були дарунки,

Ще й запашні слова їх обгортали,

Стократ дорожчими робивши їх;

Та витхнувсь аромат. Душа не йме дарів,

Як той, хто дав їх, приятню збіднів.

Візьміть же, принце, їх.

Гамлет

Ха, ха, Ви чесна?

Офелія

Принце!

Гамлет

Ви гарна?

Офелія

Що ваша милість має на увазі?

Гамлет. Що коли ви чесна й гарна, то негоже вашій чесноті вдаватися в розмови з вашою красою.

Офелія. Хіба в краси, може бути краще товариство, ніж чеснота?

Гамлет. Авжеж. Адже влада краси швидше зробить із чесноти звідницю, ніж сила чесноти перетворить красу на свою подобу. Колись це був парадокс, та наш час його стверджує. Колись я вас кохав.

Офелія. Ви й мене примусили в це повірити.

Гамлет. Даремно повірили. Прищеплювати вам чесноту — марне діло, однаково гріхом тхнутиме. Я вас не кохав.

Офелія. Тим більше я була ошукана.

Гамлет. Іди в черниці. Нащо тобі плодити грішників? Сам я більш-менш чесний, та й то міг би закинути собі дещо таке, що краще було б моїй мамі й не родити мене на світ. Я дуже пихатий, мстивий, честолобний. До моїх послуг стільки гріхів, що я не можу ні охопити їх думкою, ні змалювати в уяві, ні знайти час на те, щоб їх здійснити. Пощо таким, як я, плазувати межі небом і землею? Ми всі затяті пройдисвіти: не вір нікому з нас. Іди собі в чорниці. Де твій батько?

Офелія. Удома, принце.

Гамлет. Хай за ним замкнуть двері, щоб він удавав блазня тільки у своїй хаті. Прощайте.

Офелія. О небеса, згляньтесь над ним!

Гамлет. Як ти віддасися, я дам тобі в посаг ось яку напасть: коли б ти навіть була цнотлива, як лід, і чиста, як сніг, однак не втечеш від поговору. Тож іди собі в черниці! Прощай. Але як тобі конче забагнеться заміж, то віддайся за дурня. Бо розумні добре знають, яких страховищ ви з них робите. У черниці! І хутчіше. Прощай.

Офелія. О сили небесні, зцілить його!

Гамлет. І про ваше малювання та підмальовування я чув. І чув чимало. Бог дав вам одне обличчя, а ви робите собі інше. Ходите то вихилясом, то наче пава, і сокочете манірно, і божі створіння неподобно прозиваєте, і свою розпусність видаєте за наївність. Іди собі, з мене годі. Ви мене й так звели з глузду. Кажу тобі, у нас більш не буде шлюбів. Ті, що вже побрались, хай усі, крім одного, живуть, а інші зостануться при самих собі. Отже, в черниці!

Виходить.

Офелія.

О, що за дух знеміг! Меч, розум, мова —

Солдата, вченого і царедворця;

Надія й цвіт прекрасної держави,

Шляхетності свідчадо і взірець,

З якого приклад брали,— все пропало!

А я, нужденніша за всіх жінок,

Що упивалась медом клятв його,

Дивлюсь, як цей величний, гордий розум,

Мов дзвін розколотий, задеренчав;

Як незрівнянний молодості образ

Розбивсь об безум. Горе, я від плачу

Не сліпну! Що я бачила, що бачу!

Входять король і Полоній.

Король

Кохання? Ні, не в тім його недуга;

В його словах хоча й замало складу,

Але нема й безумства. Щось та зріє

В його душі, пригніченій журбою.

Зродитись в ньому може і таке,

Чого боятись слід. Про всяк випадок

Я рішення поквалливо дійшов,

А саме: в Англію хай їде він

Данину недоплачену справляти,

І, може, море та нові країни,

Та зміна вражень витиснуть йому

Те, що в душі сидить, над чим б'ючись,

Думки змінили і його самого

До невпізнання. Як вам наша думка?

Полоній

Це буде добре. Як, проте, гадаю,
Почин і джерело нудьги тієї
В відтрученім коханні.

(До Офелії.)

Що там, дочко?

Не переказуй, що казав принц Гамлет:

Ми чули все. Чиніть, ласкавий пане,

Як воля ваша. Та, як згодні ви,

Хай по виставі королева-мати

Попросить сина їй повісти смуток,

Відверто поговорить з ним. А я,

Коли дозволите, краєчком вуха

Піймаю все. Як їй не пощастить,

Шліть в Англію його або замкніть,

Де радить мудрість вам.

Король

Хай так. Негоже,

Що шал вельможних ходить без сторожі.

Виходять.

Переклад Б. Тена